

нів перебування їх у пологовому будинку. Результати показали, що у середньому жінки основної досліджуваної групи не мали інфекційних ускладнень, а середній термін перебування — у межах 4–5 днів.

Отже, лікувальний комплекс із застосуванням мікробних біопрепаратів не тільки скорочує термін перебування жінки у післяпологовому відділенні, а й ефективно запобігає післяпологовим ускладненням.

Висновки

Отримані результати досліджень свідчать, що застосування мікробних біопрепаратів у вагітних є ефективним для корекції мікробіоценозу піхви. При цьому якщо паралельно засто-

совуються мікробні препарати ще й для корекції кишкового біотопу, то ефективність збільшується, особливо для профілактики інфекційних ускладнень під час вагітності, пологів та в післяпологовому періоді. Метод є простим і загальнодоступним, що дозволяє рекомендувати широке застосування мікробних препаратів у практичній охороні здоров'я. Подальше поглиблене вивчення мікробіоценозу піхви під час вагітності та його змін під впливом пробіотиків дозволить суттєво знизити кількість перинатальних ускладнень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнацька А. Г., Ревенько О. О., Лисяна Т. О. Сучасний підхід до ліку-

вання кандидозних вульвовагінітів // Репродуктивне здоров'я жінки. — 2006. — № 1 (25). — С. 14-17.

2. Тютюнник В. Л., Орджоникидзе Н. В. Вагінальний кандидоз і вагітність // Рус. мед. журнал. — 2001. — № 9 (19). — С. 833-835.

3. Акоюн Т. Э. Бактериальный вагиноз и вагинальный кандидоз у беременных (диагностика и лечение): Автореф. дис. ... канд. мед. наук. — М., 1996. — 20 с.

4. Серов В. Н. Влагищная инфекция: рациональные методы лечения // Репродук. здоров'я жінки. — 2006. — № 1 (25). — С. 51-54.

5. Страгунский Л. С., Козлов Р. С. Современные методы клинической микробиологии. — М.: Розсип, МАКМАХ, 2003. — 103 с.

6. Прилепская В. Н. Особенности инфекционных процессов нижнего отдела половых путей. Возможности терапии препаратами для локального применения // Гинекология. — 2000. — Т. 2, № 2. — С. 57-59.

УДК 618.3-06:616-002.5-02-085

С. П. Польова, Ю. І. Бажора*

ПРОБЛЕМИ ЛІКУВАННЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ВАГІТНИХ ЖІНОК

Буковинський державний медичний університет, Чернівці,
*Одеський державний медичний університет

Вступ

Поширення туберкульозу в Україні загрожує національній безпеці. Пізнє виявлення, несвоєчасне лікування туберкульозу, відмова від лікування вперше виявлених хворих, а також наявність штамів мікобактерій туберкульозу (МБТ), стійких до протитуберкульозних засобів, зумовили серйозну загрозу здоров'ю жіночого населення, стали причиною широкого розповсюдження інфекції [5; 9; 11].

На фоні погіршення епідеміологічної ситуації з туберкульозу чітко проявилася недостатня ефективність його лікуван-

ня. Туберкульозний процес, викликаний лікарсько-резистентними мікобактеріями, тяжко піддається терапії, призводить до хронічних форм захворювання, а пацієнти становлять вагому частку хворих із несприятливим прогнозом [2; 4; 12].

Жінки репродуктивного віку в період вагітності та пологів становлять групу високого ризику захворюваності на туберкульоз. Особливо небезпечний щодо виникнення та реактивації туберкульозу післяпологовий період, а фактором ризику, що сприяє загостренню туберкульозу у матері, є грудне вигодовування [1; 6–8].

Сучасні хіміотерапевтичні засоби суттєво змінили прогноз для вагітних, хворих на туберкульоз. Проте за умов істотного зростання захворюваності серед населення та розповсюдження хіміорезистентного туберкульозу на фоні фізіологічної імуносупресії вагітних лікування інфікованих і хворих на туберкульоз жінок у період гестації потребує удосконалення з метою збереження здоров'я матері і дитини [3; 13; 14].

Мета дослідження — вивчити клініко-морфологічні результати лікування вагітних, інфікованих мікобактеріями туберкульозу, для підвищення

ефективності протитуберкульозної терапії.

Матеріали та методи дослідження

Проведено аналіз протитуберкульозного лікування 68 вагітних віком від 17 до 47 років, що хворіли на туберкульоз у різні репродуктивні періоди життя. За даними анамнезу захворювання на туберкульоз і перебігу даної вагітності проведено оцінку ефективності лікування туберкульозу (основна група). Групу контролю склали 24 здорові вагітні. Обстеження вагітних проводили відповідно до клінічних протоколів з акушерської та гінекологічної допомоги, затверджених наказами МОЗ України № 503 від 28.12.02, № 620 від 29.12.03, № 676 від 31.12.04 та № 782 від 29.12.05. Використовували загальноклінічні, спеціальні акушерські, інструментальні та лабораторні методи, визначали імунний статус, проводили рентгенографію органів грудної клітки.

З метою оцінки ефективності протитуберкульозної терапії досліджували також морфологічні зміни у структурах плацент, викликані специфічним процесом та його лікуванням. При дослідженні плаценти проводили імуногістохімічну реакцію з первинними антитілами виробника DakoCytomation (Denmark-USA) проти гормону плацентарного лактогену. Зрізи забарвлювали гематоксиліном і еозином. Стан сполучнотканинних волокон, базальних мембран та осередкове відкладання фібриноїду в міжворсинчастому просторі визначали хромотропом 2Б — світловим зеленим з дофарбовуванням залізним гематоксиліном Бруссі. Мікобактерії туберкульозу виявляли за методикою Ціль — Нільсена з подальшою бактеріоскопією препаратів із масляною імерсією (імерсійний об'єктив 100x). В осіб, хворих на активні форми туберкульозу, ре-

зистентних до хіміопрепаратів і з рецидивами захворювання, проводили ідентифікацію МБТ і визначали чутливість до протитуберкульозних препаратів відповідно до наказу МОЗ України № 45 від 06.02.02 р. Молекулярно-генетичні дослідження здійснювали шляхом генотипування МБТ за уніфікованим протоколом.

Результати дослідження та їх обговорення

В основній групі 52 (76,4 %) особи хворіли на туберкульоз легень різноманітних форм й отримували протитуберкульозне лікування до вагітності. Оперовані з приводу туберкульозу 6 (8,8 %) пацієнток. У 5 (7,3 %) вагітних виявлено активний туберкульоз протягом гестації, у 4 — спостерігали вторинний туберкульоз. Трапився один летальний випадок — померла породілля, хвора на туберкульоз (виявлено під час розтину).

Дисемінований туберкульоз спостерігали у 47 (69,1 %) пацієнток, вогнищевий — у 16 (23,5 %), фіброзно-кавернозний — у 5 (7,4 %) осіб.

Ретроспективний аналіз лікування туберкульозного процесу у 52 вагітних, що отримували протитуберкульозне лікування до вагітності, показав, що вперше виявлені хворі з МБТ(+) отримували не менше 4 протитуберкульозних препаратів за схемою: ізоніазид + рифампіцин + піразинамід + етамбутол у відповідних дозах з урахуванням клінічної форми туберкульозу, переносимості препаратів і чутливості до них мікобактерій. Тривалість лікування становила від 4 до 8 міс. До того ж у 7 жінок виявлена резистентність МБТ до одного з препаратів зазначеної схеми.

У вперше виявлених хворих з МБТ(-) застосовували три препарати: ізоніазид + рифампіцин + піразинамід упродовж 2 міс і два препарати протягом 6 міс тричі на тиждень. Серед 52 вагітних, що отримували протитуберкульозне лікування до

вагітності, вторинна хронічна недостатність плаценти виявлена у 37 (71 %) вагітних, гіпоксія плода — у 8 (15,4 %), у 15 (29 %) жінок перебіг вагітності не відрізнявся від контрольної групи.

У 5 вагітних, хворих на активний туберкульоз легень у період гестації, у 4 із вторинним туберкульозом і 2 жінок після оперативного втручання з приводу туберкульозу легень протитуберкульозне лікування проводили за стандартними режимами хіміотерапії відповідно до терміну вагітності, індивідуально в кожному клінічному випадку. У першому триместрі вагітності використовували препарати ізоніазиду у 4 жінок. Усім пацієнткам з 14–15-го тиж вагітності лікування проводили за схемою: ізоніазид + рифампіцин + піразинамід + етамбутол впродовж 2 міс і ізоніазид + рифампіцин тричі на тиждень до пологів. Одночасно призначали метаболічні, спазмолітичні засоби, дезагреганти, дезінтоксикаційну терапію. Госпіталізацію здійснювали в критичні періоди розвитку плода. Лікування залізодефіцитної анемії тривало впродовж всієї вагітності, з приєднанням вітамінних препаратів.

Допплерометричне дослідження плацент показало, що у 7 жінок, хворих на активний туберкульоз і оперованих, відзначалися різноманітні порушення плацентарного кровотоку, у 4 — критичні.

Одночасно у таких вагітних виявлено перерозподіл субпопуляцій лімфоцитів у периферичній крові: збільшення кількості Т-лімфоцитів (CD3⁺), В-клітин (CD19⁺), імунорегуляторного індексу (CD4⁺/CD8⁺) за рахунок Т-хелперів. Значно підвищувалась інтерференова реакція лейкоцитів.

Морфологічні ознаки туберкульозного запалення плаценти спостерігались у 16 (18,6 %) дослідженнях: ділянки казеозного некрозу в базальній

пластинці, оточені епітеліоїдними клітинами, лімфоцитами та велетенськими багатоядерними клітинами Лангханса. Присутність кислотостійких МБТ підтверджувала туберкульозний характер запалення.

В інших плацентах вагітних, що отримували протитуберкульозне лікування і були зняті з диспансерного обліку до вагітності, спостерігали явища неспецифічного вілузиту та інтервілузиту зі злипанням ворсинок або базального децидуїту у вигляді лімфоїдної інфільтрації з незначним вмістом поліморфноядерних лейкоцитів, нерівномірним повнокров'ям судин термінальних ворсинок і набряком тканин,

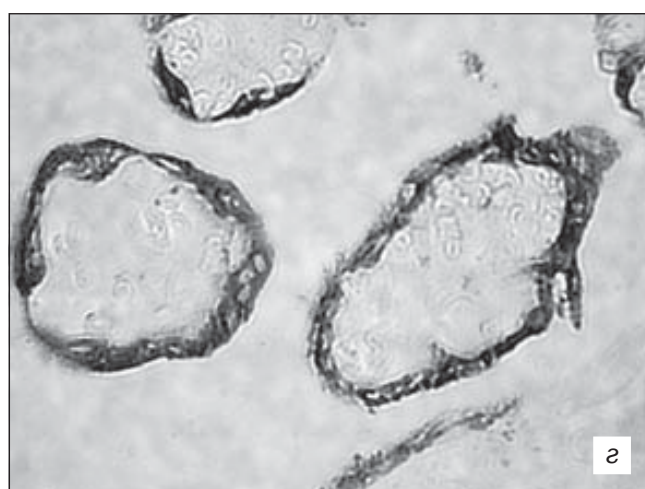
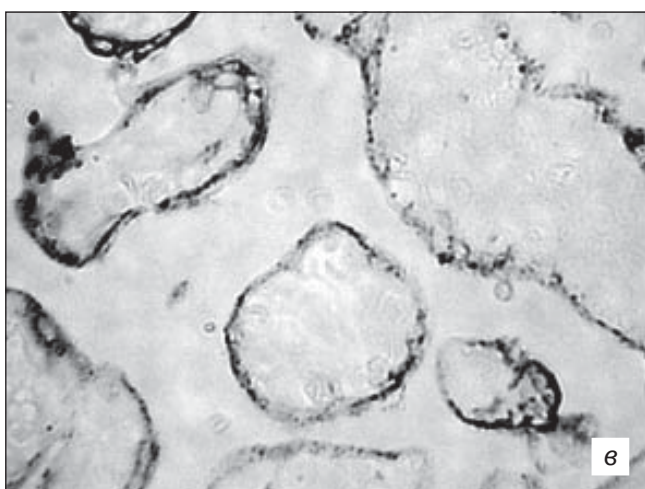
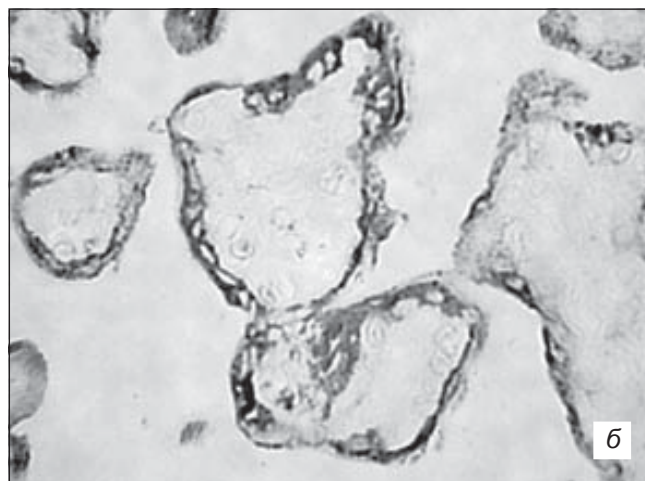
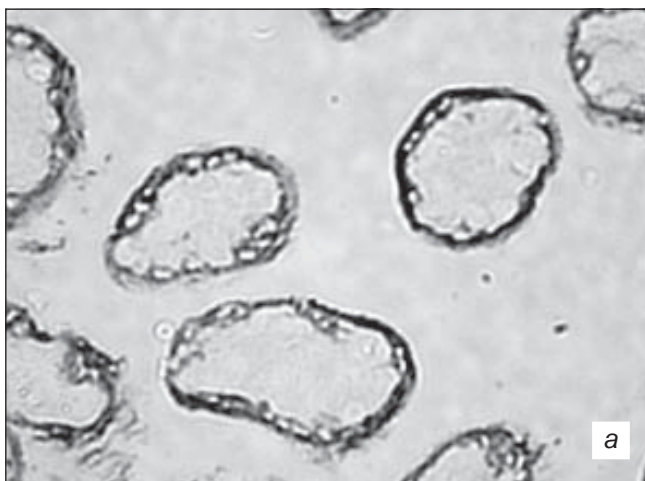
значним зниженням рівня компенсаторно-приспосувальних реакцій. У базальній пластинці траплялися дрібні осередки коагуляційного некрозу з перифокальною перивазальною ексудативною або проліферативною реакцією. Як і при специфічному туберкульозному запаленні, у таких плацентах виявляли незначну кількість кислотостійких бактерій.

Морфологічні ознаки структурних порушень плаценти добре корелювали зі ступенем тяжкості анемії, формою та фазою туберкульозного процесу й неефективністю його лікування; значно вираженими ці ознаки були у вагітних, хворих на активні форми туберку-

льозу, резистентних до хіміопрепаратів і з рецидивом захворювання.

Ознаки затримки дозрівання ворсинчастого хоріона найбільш виражені, вони залишалися постійними проявами недостатності плаценти у жінок, що отримували хімотерапію. Очевидно, це призвело до порушення дозрівання хоріальних ворсинок у всіх спостереженнях. Лише у двох вагітних, інфікованих МБТ, не виявлено порушень дозрівання хоріальних ворсинок.

Імуногістохімічним дослідженням виявлено зниження концентрації плацентарного лактогену в синцитіотрофобласті, що є молекулярним

Рисунок. Різна концентрація плацентарного лактогену у синцитіотрофобласті хоріальних ворсинок плаценти: *а* — фізіологічна вагітність; *б* — помірне порушення плацентарного кровотоку; *в* — значне порушення плацентарного кровотоку; *г* — стан хоріальних ворсинок плаценти у вагітних, що отримували протитуберкульозне лікування. Імуногістохімічна методика з первинними антитілами проти плацентарного лактогену та візуалізацією первинних антитіл непрямим стрептавідин-біотиновим методом із використанням діамінобензидину. Мікрофотографії. Об. 14. Ок. 10

маркером недостатності плаценти. Відмічалася пряма позитивна кореляція (коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,828$, $P < 0,01$) між ступенем тяжкості недостатності плаценти та концентрацією плацентарного лактогену в синцитіотрофобласті ворсинок (рисунк).

За наявності резистентного та рецидивного туберкульозу у вагітних спостерігався суттєвий дифузний склероз строми стовбурових і термінальних ворсинок, що супроводжувався повним зникненням кровоносних судин.

Надмірне утворення плацентарного фібриноїду свідчило про більш активний імунопатологічний процес у плацентах на фоні туберкульозу, що, вочевидь, пов'язано з поєднаною антигенною стимуляцією мікобактеріями туберкульозу та ушкодженими тканинами плаценти [10].

Висновки

1. Неefективне протитуберкульозне лікування вагітних призводить до розвитку вторинної недостатності плаценти на фоні специфічного та неспецифічного туберкульозного ураження.

2. Недостатність плаценти, що розвивається, сприяє зниженню компенсаторно-просто-

сувальних можливостей плацентарного комплексу, ускладненому перебігу вагітності, гіпоксії плода.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому слід з'ясувати молекулярно-генетичні механізми порушень структури плацентарного комплексу залежно від вірулентності збудника туберкульозу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковганко П. А., Евстигнеев С. В., Петрухин В. А. Течение беременности и родов у женщин с туберкулезом органов дыхания // Рос. вестн. акушера-гинеколога. — 2005. — № 2. — С. 24-26.
2. Мельник В. М., Матусевич В. Г., Антоненко Л. Ф. Діагностика та лікування латентної туберкульозної інфекції // Журн. практ. лікаря. — 2006. — № 4. — С. 8-12.
3. Ніколаєвський В. В. Поширення штамів *Mycobacterium tuberculosis* на Півдні України за даними генотипування // Мікробіол. журнал. — 2006. — Т. 68, № 5. — С. 52-61.
4. Петренко В. М., Литвиненко Н. А. Эффективность применения в клинике краткосрочного контролируемого лечения (DOTS) больных с впервые выявленным деструктивным туберкулезом легких // Пробл. туберкулеза и болезней легких. — 2005. — № 3. — С. 16-20.
5. Петренко В. М., Черенько С. О., Тарасенко О. Р. Безпосередні та віддалені результати лікування хворих на деструктивний туберкульоз легень // Укр. мед. часопис. — 2005. — № 3 (47). — С. 13-17.

6. Савула М. М. Туберкульоз і вагітність // Мистецтво лікування. — 2004. — № 4. — С. 54-57.

7. Савула М. М., Сахелашвілі М. І. Частота хіміорезистентного туберкульозу і ефективність його лікування у вагітних жінок // Практ. медицина. — 2005. — Т. 11, № 1. — С. 41-43.

8. Стаханов В. А., Макаров О. В., Каюкова С. И. Опыт применения феназида у родильниц с туберкулезом органов дыхания или посттуберкулезными изменениями в легких // Проблемы туберкулеза и болезней легких. — 2004. — № 2. — С. 45-50.

9. Фещенко Ю. І., Мельник В. М. Стан і проблеми протитуберкульозної допомоги населенню України та шляхи її поліпшення // Укр. пульмонолог. журнал. — 2004. — № 2. — С. 6-11.

10. Цинзерлинг В. А., Мельникова В. Ф. Перинатальные инфекции (вопросы патогенеза, морфологической диагностики и клинико-морфологических сопоставлений): Практ. руководство. — СПб.: Элби, 2002. — 352 с.

11. Яворська Г. В., Пугачевська Л. П. Стійкість штамів *Mycobacterium tuberculosis* до антимікобактеріальних препаратів // Мікробіол. журнал. — 2006. — Т. 68, № 5. — С. 44-51.

12. Barnes P., Cave D. Molecular epidemiology tuberculosis // N. Engl. J. Med. — 2003. — Vol. 349, N 12. — P. 1149-1156.

13. Global distribution of *Mycobacterium tuberculosis* spoligotypes / I. Filliol, J. R. Driscoll, D. van Soolingen et al. // Emerg. Infect. Dis. — 2002. — N 8. — P. 1347-1349.

14. Murrau M., Nardell E. Molecular epidemiology of tuberculosis: achievements and challenges to current knowledge // Bulletin World Health Organizat. — 2002. — N 8. — P. 477-482.

УДК 616.22-006.6-036.65-072.1

Ф. Д. Евчев, В. В. Гаевский

ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ЭНДОСКОПИИ ПРИ РАКЕ И РЕЦИДИВЕ РАКА ГОРТАНИ

Одесский государственный медицинский университет

Плоскоклеточный рак гортани относится к числу наиболее распространенных злокачественных опухолей верхних дыхательных путей в Европе. Прогноз лечения в решающей степени определяется дли-

тельностью заболевания, распространением и локализацией опухолевого процесса, а также гистотипом опухоли.

Клинический диагноз поражения гортани с подозрением на дисплазию или опухоль

ставится, как правило, путем непрямого эндоскопического обследования гортани и подтверждается патогистологическим исследованием. Но используемая непрямо эндоскопическая ларингоскопия не-

